

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ І БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

MAIN DIRECTLY INTERACTIONS IN THE REAL SECTOR OF THE ECONOMIC AND BANKING SYSTEMS

Розглянуто систему відносин між підприємствами та банками, а саме: між банком як посередником і підприємством; між підприємством і банком у рамках різного роду інтегрованих бізнес-груп; між підприємством і банком як виробником фінансових продуктів та послуг; між підприємством та банком як агентом; між підприємством та банком як мультиплікатором росту; між підприємством та банком як фінансовою корпорацією, що забезпечує оптимізацію між споживанням та накопичуванням. Визначення особливостей таких відносин дало змогу сформулювати підходи до розроблення стратегії управління системою взаємовідносин між підприємствами та банками, що зумовлені загальними закономірностями розвитку. Показано позитивний зворотний зв'язок як умова розвитку реального сектору економіки та банківської системи. Сформульовано загальну постановку стратегічного завдання управління системою таких взаємовідносин на основі визначення цілі у вигляді деякого функціонала E (цілі) й якості управління. Зазначено, що як намічений орієнтир розвитку повинні бути вибрані сформульована заздалегідь стратегія розвитку та заплановані показники.

Ключові слова: підприємство, банк, реальний сектор економіки, стратегічне управління, система взаємовідносин.

Рассмотрена система отношений между предприятиями и банками, а именно: между банком как посредником и предприятием; между предприятием и банком в рамках разного рода интегрированных бизнес-групп; между предприятием и банком как производителем финансовых продуктов и услуг; между предприятием и банком как агентом; между предприятием и банком как мультипликатором роста; между предприятием и банком как финансовой корпорацией, которая обеспечивает оптимизацию между потреблением и накоплением. Определение особенностей таких отношений позволило сформулировать подходы к разработке стратегии управления системой взаимоотношений между предприятиями и банками, которые обусловлены общими закономерностями развития. Показана положительная обратная связь как условие развития реального сектора экономики и банковской системы. Сформулирована общая постановка стратегической задачи управления системой таких взаимоотношений на основе определения цели в виде некоторого функционала E (цели) и качества управления. Отмечено, что в качестве намеченного ориентира развития должны быть выбраны сформулированная заранее стратегия развития и запланированные показатели.

Ключевые слова: предприятие, банк, реальный сектор экономики, стратегическое управление, система взаимоотношений.

УДК 338.58:65.014

<https://doi.org/10.32843/bses.62-22>

Саранча О.М.

аспірант кафедри фінансів та обліку
Дніпровський державний технічний
університет

Sarancha Olga

Dniprovsky State Technical University

The relevance of the article is due to the need to ensure economic growth through the search for new approaches in regulating the interaction of financial and real sectors of the economy. The need to develop such approaches is due to the need for significant investment to ensure the creation of new, expansion and modernization of existing industries and the development of both industrial and social infrastructure. Relevance has determined the purpose of the article, which is to further develop approaches to strategic management of the interaction of the real sector of the economy and the banking system, to determine the main directions of interaction between the banking system and the real sector. The system of relations between enterprises and banks is considered. Namely: between the bank as an intermediary and the enterprise; between the enterprise and the bank within various integrated business groups; between the enterprise and the bank as a producer of financial products and services; between the enterprise and the bank as an agent; between the enterprise and the bank as a growth multiplier; between the enterprise and the bank as a financial corporation that provides optimization between consumption and accumulation. Determining the features of such relations allowed to form approaches to the development of strategy for managing the system of relations between enterprises and banks, due to the general patterns of development. Positive feedback is shown as a condition for the development of the real sector of the economy and the banking system. The general statement of a strategic task of management of system of such mutual relations on the basis of definition of the purpose in the form of some functional E (the purpose) and quality of management is formulated. It is noted that a pre-formulated development strategy and planned indicators should be chosen as a planned benchmark for development. The scientific novelty is due to the systematization and generalization of the features of the system of relations between enterprises and banks at the present stage in order to develop a strategy for managing the system of relations between enterprises and banks. Conclusions are made on the complexity of the financial and economic system, the multi-purpose nature of its functioning and the need to use strategic management to ensure the long-term development of such systems and the economy as a whole.

Key words: enterprise, bank, real sector of economy, strategic management, system of mutual relations.

Постановка проблеми. Сектор фінансових корпорацій став важливішим сегментом ринкових економічних відносин. Саме фінансові корпорації забезпечують необхідними інвестиційними коштами економічний розвиток підприємств. Оптимальне використання механізмів забезпечення інвестиційними ресурсами на основі поєднання інтересів може стати чинником вирішення питання прискореного росту реального сектору економіки, банківського сектору, зайнятості населення та інших важливих соціально-економічних завдань.

Для того щоб забезпечити економічне зростання, необхідно перейти до нових підходів у регулюванні взаємодії фінансового та реального секторів економіки країни. Необхідність розроблення таких підходів зумовлена потребою у значних інвестиціях для забезпечення створення нових, розширення та модернізації діючих виробництв та розвитку як промислової, так і соціальної інфраструктури.

Водночас структурна перебудова реального сектору економіки передбачає прискорене зрос-

тання галузей, пов'язаних з упровадженням досягнень науково-технічного прогресу, реалізацією інновацій та використанням прогресивних технологій. Розвиток цих напрямів також вимагає акумуляції масштабних інвестиційних ресурсів. Потенціал вітчизняного формування внутрішніх інвестицій необхідно використовувати через упровадження нових принципів і схем взаємодії підприємств та банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання взаємодії підприємств і банків досліджували такі фахівці: О.В. Васюренко [1], С.В. Ведернікова [2], О.В. Дзюблук [3], В.В. Коваленко [4], О.Л. Малахова [5], П.В. Матвієнко [6], В.С. Стельмах [7] та інші вчені-економісти.

Але основний аспект у працях вищезгаданих науковців приділявся таким взаємовідносинам, як передумови ефективного фінансування інноваційного розвитку економіки, також досліджувалися взаємовідносини підприємств та банків, як правило, щодо кредитних відносин. Водночас сучасні проблеми, з якими стикнулися вітчизняні підприємства, а саме війна на Сході України та коронавірусна пандемія, актуалізували питання створення накопичень фінансових ресурсів підприємств, необхідних резервів. Тому у процесі визначення основних напрямів взаємодії банківської системи і реального сектору необхідно розглянути підходи до партнерських відносин не тільки під час кредитування, а й створення необхідних вкладів коштів.

Постановка завдання. Метою дослідження є подальший розвиток підходів до стратегічного управління взаємодією реального сектору економіки і банківської системи, визначення основних напрямів взаємодії банківської системи і реального сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасний економічний стан, глобальні та навіть медичні виклики зумовили в системі відносин між

банками і реальним сектором цілу низку проблем.

На рис. 1 схематично наведено позитивний зворотний зв'язок як умова розвитку реального сектору економіки та банківської системи.

У вітчизняній економіці склалася нетипова ситуація: з одного боку, фінансовий сектор, утративши після кризи можливості надійного розміщення коштів, відчуває значний тиск нерозміщених пасивів, а з іншого – реальний сектор україн потребує грошових ресурсів і не отримує їх у достатніх обсягах.

Вільний рух грошових коштів у реальний сектор економіки утруднений: по-перше, відсутністю у більшості підприємств можливості забезпечити належним чином повернення кредитів і виплату відсотків по них [1]; по-друге, відносно висока величина відсоткової ставки за кредитами, що перевищує фактичну рентабельність підприємства; по-третє, обов'язкова умова страхування кредитів; по-четверте, це бажання комерційного банку отримати доходи в найкоротші терміни і в максимальному розмірі, відмова від побудови більш складних довгострокових фінансових схем взаємодії, що вимагають від них набагато більшої активності та винахідливості, але приносять відносно менший поточний дохід. Не останню роль у відсутності взаєморозуміння між підприємствами і банками відіграють зміна законодавства та недостатня кваліфікація керівників і співробітників.

Більшість підприємств не має вільних коштів, але для розвитку вони шукають оригінальні взаємовигідні схеми фінансування. Такий підхід вимагає максимальної активності банку, високої кваліфікації його співробітників.

Саме така діяльність банку стає найбільш актуальною для поступального розвитку вітчизняної економіки. Істотні перспективи вдосконалення відносин банку й реального сектору економіки можуть бути пов'язані зі створенням ділових груп

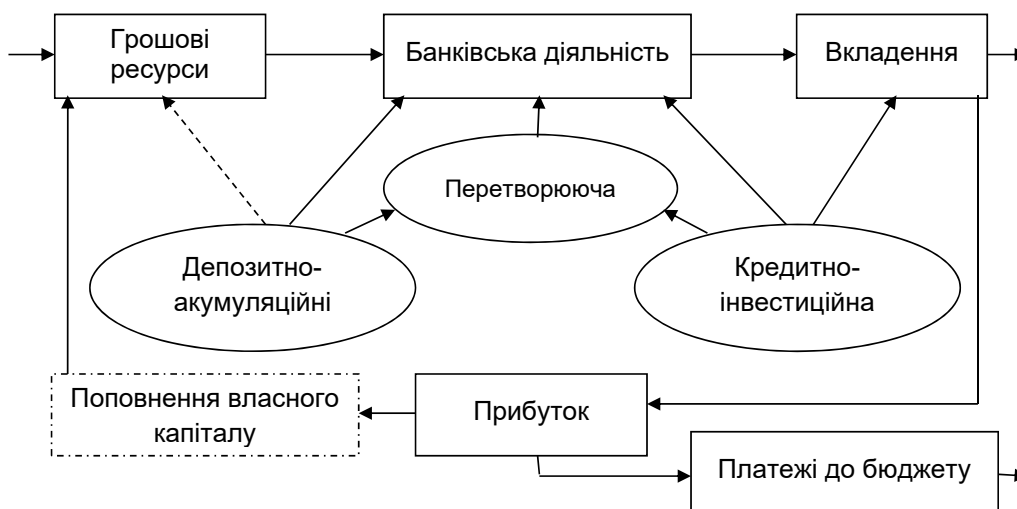

Рис. 1. Позитивний зворотний зв'язок як умова розвитку реального сектору економіки та банківської системи

нового типу. Основним принципом їх створення може стати: відродження комплексу пов'язаних виробничими, технологічними та маркетинговими (збутовими) ланцюжками підприємств і перехід до досить складних схем фінансово-господарської взаємодії, які стабілізували б їхні зв'язки.

Основні напрями взаємодії банківської системи і підприємств реального сектору економіки можуть бути представлені такими відносинами:

1. Між банком і підприємствами. Ці потоки є результатом того, що банк виступає як посередник та фінансова корпорація, яка надає послуги в особливій сфері – фінансовій [8].

На рис. 2 схематично наведено процес фінансового посередництва банку між заощаджувачами коштів та інвесторами.

2. У рамках різного роду інтегрованих бізнес-груп, утворених банками і господарськими структурами. Дана група потоків пов'язана з фінансовою діяльністю в ділових групах, а також із довготривалим фінансовим обслуговуванням комплексів підприємств.

3. Між підприємством і банком як виробником фінансових продуктів та послуг. Дана група потоків пов'язана з обслуговуванням господарського обороту за допомогою операційних рахунків, портфельних операцій (депозити та кредити), операцій із цінними паперами, гарантування, трастових операцій та ін. [9].

4. Між підприємством та банком як мультиплікатором росту. Дана група потоків зумовлена зростанням активності в економіці через зростання грошової маси в обороті за розширення та зростання обсягів депозитів.

5. Між підприємством та банком як агентом того, хто розміщує кошти. Підприємство не може володіти повною інформацією щодо суб'єкта, який використовує його кошти. Розміщуючи кошти в банку, підприємство вважає, що воно не може самостійно відстежувати ефективність використання коштів банком, цю функцію воно делегує банку. Таке рішення підприємства, що розміщує тимчасово вільні кошти, є раціональним, бо воно, як правило, не має часу, ресурсів та інформації щодо контролю над використанням свого вкладу.

Банк у цьому разі діє як посередник – агент вкладника, здійснює делегований моніторинг (контроль) над діяльністю тих, хто отримав у банку кредит. Для цього банк має у своєму розпорядженні кваліфікований персонал, капітал, вкладений у процеси контролю, тощо.

При цьому банк виконує дві важливі суспільні функції: по-перше, посередника, що забезпечує вивільнення часу власника капіталу та ефективне використання його коштів, які деякий час вільні; по-друге, суспільного інформаційного процесора та інформатора, який здійснює відбір найбільш ефективних і надійних позичальників.

6. Між підприємством та банком як фінансовою корпорацією, що забезпечує оптимізацію між споживанням та накопичуванням. При цьому банк розглядається як економічний агент, який здійснює фінансову послугу виміру поточного і майбутнього споживання своїх клієнтів. Так, вкладники обмінюють поточне споживання на майбутнє й отримують від банку премію за відкладене споживання у вигляді депозитного відсотка. Інвестори, навпаки, заради сьогоdnішнього споживання віддають частину своїх майбутніх доходів у вигляді відсотків за кредити.

Таким чином, банк дає змогу реалізовувати своїм клієнтам різноманітні моделі споживання та накопичення, при цьому виконуючи важливу соціально-економічну функцію.

Таким чином, викладене вище дає змогу дійти висновку щодо складності фінансово-економічної системи, багатоцільового характеру її функціонування та необхідності використання стратегічного управління з метою забезпечення перспективного розвитку таких систем та економіки у цілому.

Під час створення стратегії розвитку такої системи необхідно чітко визначити контури управління виходячи з визначення прямих, непрямих та обернених зв'язків.

Окрім того, загальна постановка стратегічного завдання управління зумовлює визначення цілі у вигляді деякого функціонала E й якості управління

$$E_{z,d} \left[f(x,a,z,d) \right] \rightarrow \text{extremum}; \quad (1)$$

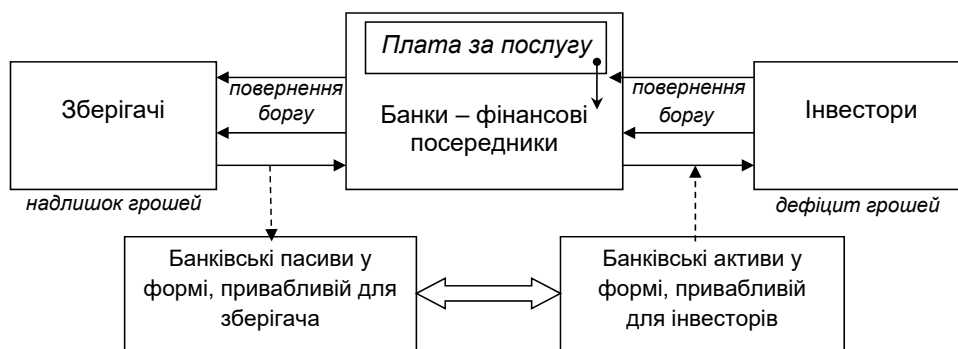

Рис. 2. Процес фінансового посередництва

$$\Delta = |E^* - E|, \quad (2)$$

де E^* – екстремум цього функціоналу (показника мети);

E – дійсне значення показника мети, досягнуте в аналізованому періоді.

Необхідно знайти такі керуючі впливи на систему z і d , які забезпечують або мінімальне значення Δ , або обертають Δ в нуль (якщо значення E^* досягнуто).

При цьому в задачі управління можуть бути присутніми кілька цільових показників. Окрім того, далеко не завжди зрозуміло, чи відповідають вибрані цільові показники сукупності цілей, об'єктивно властивих економічній системі. У будь-якому разі ця задача відноситься до розряду складних для реалізації, оскільки часто не тільки не очевидна сама мета, а й незрозумілим є спосіб досягнення екстремального значення функціоналу.

Водночас із теорії управління відомий такий спосіб спрощення даної задачі, за якого проводиться заміна показника якості управління: він вибирається не залежно від мети управління E (яка не завжди виражена в явній формі), а від деякого ідеального режиму роботи системи X .

Таким чином, визначення ідеального стану системи є процедурою більш доступною, зрозумілою і природною під час практичного вирішення завдання, ніж пошук оптимального рішення в просторі критеріїв для показника мети E . Таким ідеальним (опорним) режимом роботи фінансово-економічної системи зазвичай виступають сформульована заздалегідь стратегія її розвитку та бажані показники.

Отже, перехід від традиційних завдань управління, що базуються на класичних оптимальних моделях (із включенням економічних показників як критеріїв), до стратегічних означає важливий крок у реалізації завдань управління фінансово-економічними системами. Обов'язковою при цьому є забезпечення еквівалентності двох завдань управління: вихідної і завдання регулювання. На рис. 3 наведено спосіб представлення банківської системи у вигляді «чорного ящика»

Після реалізації управлінських рішень необхідно проводити комплексний аналіз розвитку системи та основних її об'єктів (реального сектору та банківської системи) на основі ретроспективних даних.

Можна на основі аналізу динамічних рядів змінних (траєкторії розвитку), що визначають стан X (та об'єктів системи) виявляти його залежність від параметрів a , z і d . Це дає змогу встановити низку закономірностей розвитку системи, зокрема її динамічні й інерційні характеристики, які мають бути враховані в процедурах стратегічного управління.

Слід зауважити, що комплексний ретроспективний аналіз системи не призначений для виявлення стратегій її розвитку на різних етапах. Як правило, у більшості реальних ситуацій стратегічне управління або не здійснювалося, або було присутнє в діях господарських керівників у неявній формі.

Для системи відносин між підприємством і банком (як елементом фінансово-економічної системи) найбільш доцільним є використання саме завдань регулювання. Тобто в наміченому орієнтиром розвитку повинні бути вибрані сформульована заздалегідь стратегія розвитку та заплановані показники.

Банківська діяльність досить багатогранна. Цільовими критеріями можуть виступати чистий прибуток (валовий прибуток за вирахуванням податкових та інших відрахувань), власний капітал банку, валовий дохід і т. п. Однак орієнтація тільки на ці величини (як показують світовий банківський досвід і історія розвитку численних банківських криз у вітчизняних умовах) може не забезпечити ефективну роботу банку, тому необхідно визначати і такі важливі показники, як ліквідність та стійкість. Окрім того, банки виконують цілу низку важливих суспільних функцій в економічній системі країни, їх суспільна значущість істотною мірою визначає умови їх функціонування та забезпечення економічного зростання.

Цільовими критеріями розвитку реального сектору економіки можуть виступати темпи росту ВВП у цілому та за видами економічної діяльності, капітальні інвестиції у цілому та за видами економічної діяльності, темпи росту реальної заробітної плати та ін.

Слід урахувати той факт, що банківська система є частиною системи більш високого порядку – фінансово-кредитної системи, яка справляє на її розвиток істотний регулюючий вплив. Своєю чергою, реальний сектор економіки є складовою

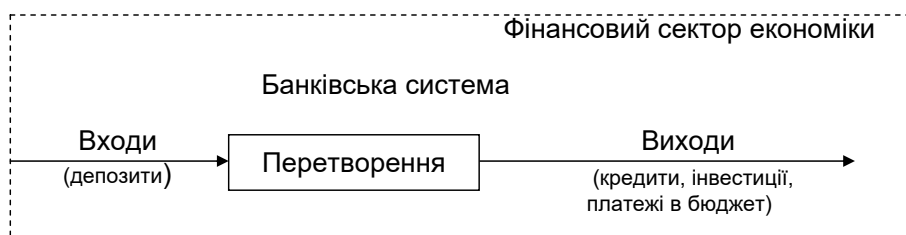

Рис. 3. Представлення банківської системи у вигляді «чорного ящика»

частиною всього національно-господарського комплексу та функціонує в нерозривному з ним зв'язку [7].

Сучасний стан характеризується, тим що гіпертрофований розвиток фінансових ринків в умовах переходу України до ринкової економіки стимулював процеси перерозподілу фінансових ресурсів і призвів, як правило, до зміцнення стану фінансових інститутів за загального фінансового неблагополуччя частини промислових підприємств.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, виходячи із запропонованого підходу та характеристики системи взаємовідносин між підприємством та банком, необхідно розробити стратегію управління фінансово-економічною системою, щоб забезпечити поєднання інтересів усіх об'єктів системи для досягнення стратегічних цілей розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васюренко О.В. Фінансова – кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Харків : ХІБС УБС, 2006. 243 с.
2. Ведернікова С.В. Теоретичні основи системної перебудови банківської системи. *Збірник наукових праць IV наук.-практ. конференції «СПЕЦПРОЕКТ: аналіз наукових досліджень»*, 9–14 липня 2008 р. Дніпропетровськ, 2008. С. 11–16.
3. Дзюблюк О.В., Малахова О.Л. Банки і підприємства: кредитні аспекти взаємодії в умовах ринкової трансформації економіки : монографія. Тернопіль : Вектор, 2008. 324 с.
4. Коваленко В.В. Фінансово-кредитна взаємодія банків і підприємств. *Ефективна економіка*. 2013. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1918>. (дата звернення: 17.01.2021).
5. Малахова О.Л. Кредитне забезпечення підприємницької діяльності. *Фінанси України*. 2004. № 6. С. 113–120.
6. Матвієнко П.В. Розвиток грошово-кредитних відносин у трансформаційній економіці України. Київ : Наукова думка, 2007. 256 с.
7. Стельмах В.С. Монетарна політика як один із ключових факторів економічного зростання. *Вісник НБУ*. 2002. № 1. С. 2–9.
8. Franklin R. Edwards (Feb., 1977) Managerial Objectives in Regulated Industries: Expense Preference Behavior in Banking. *Journal of Political Economy*. Published By: The University of Chicago Press, vol. 85, no. 1, pp. 147–162.
9. Ramakrishnan R., Thakor A. Information reliability and a theory of financial intermediation. *Review of Economic Studies*. 1984. Volume 51. Issue 3. P. 415–432.

REFERENCES:

1. Vasiurenko O.V. (2006) Finansova – kredytna diialnist: problem teorii ta praktyky [Financial – credit activity: problems of theory and practice]. Kharkiv: KHIBS UBS. (in Ukrainian)
2. Vedernikova S.V. (2008) Theoretical bases of the system re-erecting of the banking system [Theoretical foundations of systemic restructuring of the banking system]. *Zbirnyk naukovykh prats IV naukovo-praktychnoi konferentsii. «SPETSPROEKT: analiz naukovikh doslidzhen»*. Dnipropetrovsk, Ukraine, pp. 11–16.
3. Dziubliuk O.V., Malahova O.L. (2008) Banky i pidpriemstva: kredytni aspekty vzaiemodii v umovah rynkovoi transformacii ekonomiky [Banks and enterprises: credit aspects of cooperation are in the conditions of market transformation of economy]. Ternopil: Vektor. (in Ukrainian)
4. Kovalenko V. V. (2013) Finansovo-kredytna vzaiemodiia bankiv i pidpriemstv [Financial and credit interaction of banks and enterprises]. *Efficient economy*, vol. 4, Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1918> (accessed 17 January 2021).
5. Malakhova O.L. (2004) Kredytne zabezpechennia pidpriemnytskoi diialnosti [Credit support for business activities]. *Finansy Ukrainy*, no. 6, pp. 113–120.
6. Matviienko P.V. (2007) Rozvytok hroshovo-kredytnykh vidnosyn u transformatsiunii ekonomitsi Ukrainy [Development of money-and-credit relations is in the transformation economy of Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)
7. Stel'makh V. (2002) Monetarna polityka iak odyin iz kliuchovykh faktoriv ekonomichnoho zrostannia [Monetary policy as one of the key factors of economic growth]. *Visnyk NBU*, no. 1, pp. 2–9.
8. Franklin R. Edwards (Feb., 1977) Managerial Objectives in Regulated Industries: Expense Preference Behavior in Banking. *Journal of Political Economy*. Published By: The University of Chicago Press, vol. 85, no. 1, pp. 147–162.
9. Ramakrishnan R., Thakor A. (1984) Information reliability and a theory of financial intermediation. *Review of Economic Studies*, vol. 51, issue 3, pp. 415–432.